

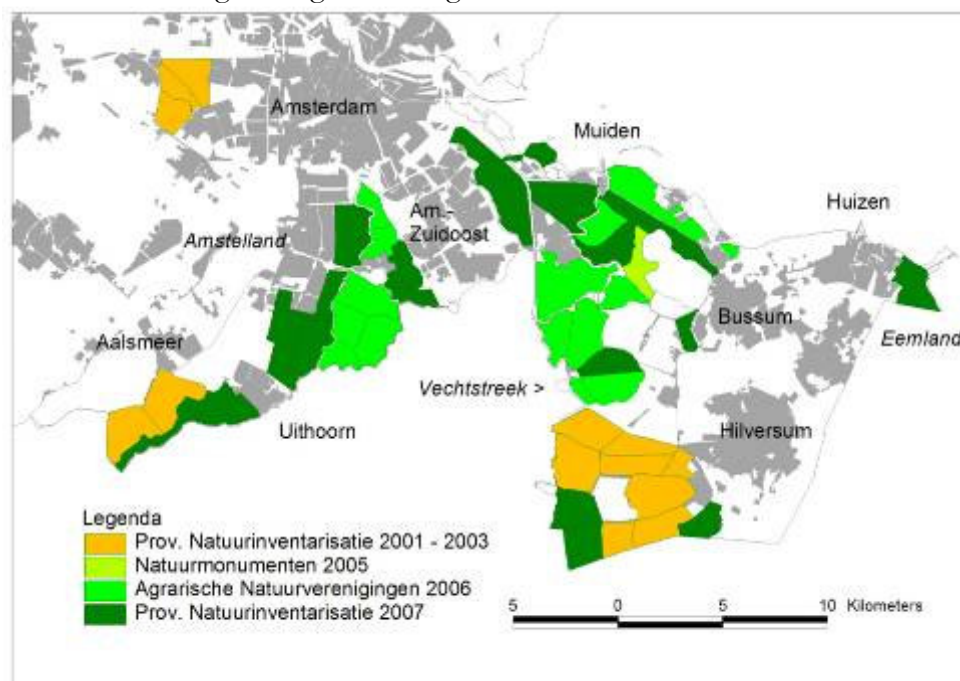
Provinciaal weidevogelonderzoek in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek

Uit het Jaarboek Weidevogels 2007

Inleiding

In 2005 verschenen alarmerende berichten over een snelle teruggang van weidevogels in Noord-Holland. Naar aanleiding hiervan ontstond de behoefte om zo snel mogelijk de actuele weidevogelstand in Noord-Holland in beeld te brengen. Door een unieke samenwerking tussen Provincie, reservaatbeheerders en agrarische natuurverenigingen was het mogelijk in 2006 de graslanden van Laag Holland, het belangrijkste weidevogelgebied in Noord-Holland, in één keer in kaart te brengen. In datzelfde jaar werden door agrarische natuurverenigingen in andere delen van onze provincie weidevogels geteld voor de verplichte monitor van gebieden met weidevogelcontracten van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) van het Programma Beheer. In 2006 werden hiervoor delen van Amstelland en de Vechtstreek in kaart gebracht door de agrarische natuurverenigingen De Amstel en Vechtvallei. Het veldwerk voor deze monitor werd uitgevoerd door de ecologische adviesbureaus Natuurbeleven en Altenburg & Wymenga.

In 2007 zijn in opdracht van de provincie en onder regie van Landschap Noord-Holland de belangrijkste weidevogelgebieden in kaart gebracht, in Amstelland, in de Vechtstreek en in het Noord-Hollandse deel van Eemland. Het veldwerk voor deze inventarisatie is uitgevoerd door het ecologisch adviesbureau Van der Goes & Groot. Zie voor een overzicht van de getelde gebieden figuur 1.

Figuur 1.

Weidevogels in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek, overzicht van getelde gebieden. Op de kaart staan de drie deelgebieden Amstelland, Vechtstreek en Eemland

De werkwijze

In 2006 en 2007 is het overgrote deel van het cultuurland in Amstelland, de Vechtstreek en Eemland geïnventariseerd op weidevogels. Het gegevensbestand is aangevuld met gegevens van de Provinciale Natuurinventarisatie uit 2001 van de polders ten westen van Amsterdam en de Zuider Legmeerpolder bij Aalsmeer, en uit 2003 van Loosdrecht en Kortenhoef. Deze oudere gegevens vormen slechts een klein deel van het gegevensbestand, ongeveer 10%. Verder zijn gegevens gebruikt van Natuurmonumenten uit 2005 van de bufferzone Naardermeer. Hierdoor kunnen we een goed beeld schetsen van het voorkomen van weidevogels in deze gebieden die sinds kort onderdeel uitmaken van de nieuwe ILG¹-regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek.

Alle inventarisaties zijn verricht volgens de SOVON-methode van territoriumkartering. Hierbij worden tijdens vijf bezoeken, lettend op het gedrag van de vogels, de broedterritoria in kaart gebracht. Op basis van voldoende geldige waarnemingen wordt dan per soort een territoriumkaart gemaakt. De gevonden aantallen kunnen worden omgerekend in broedparen per 100 hectare. Dat geeft een indicatie van de dichtheid van broedparen.

De vraagstelling

Het onderzoek in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek is toegespitst op verspreiding en dichtheden van weidevogels, waarbij tevens naar trends is gekeken. De vragen hierbij waren: wat zijn de ontwikkelingen in de weidevogelstand sinds 1997-98 en welke gebieden behoren op dit moment tot de goede en slechte weidevogelgebieden.

In dit overzicht wordt vooral ingegaan op de aangetroffen dichtheden, verspreiding en de ruimtelijke ligging van de goede en minder goede weidevogelgebieden en naar trends.

Resultaten in aantallen en dichtheden

De aangetroffen aantallen weidevogels en gemiddelde dichtheden per 100 hectare zijn weergegeven in tabel 1. De tabel geeft een goed beeld van de recente aantallen weidevogels in de regio, omdat a) het overgrote deel van de gegevens verzameld is in 2006 en 2007 en b) in de niet-onderzochte delen nauwelijks weidevogels broeden.

Onder 'alle soorten' worden verstaan soorten die als 'meetsoort' zijn opgenomen in de subsidieregelingen Natuurbeheer en Agrarisch Natuurbeheer. Naast de lijst van 'alle soorten', wordt de categorie 'kritische soorten' onderscheiden. Dit zijn alle meetsoorten, met uitzondering van Kievit en Scholekster. Deze twee soorten samen vormen dus de niet-kritische soorten.

¹ ILG is het Investeringsbudget Landelijk Gebied. De ILG is ingesteld voor uitvoering van gezamenlijk beleid op het gebied van natuur, landbouw, water en recreatie in het landelijk gebied. De belangrijkste partijen hierbij zijn het rijk, provincies, waterschappen en gemeenten.

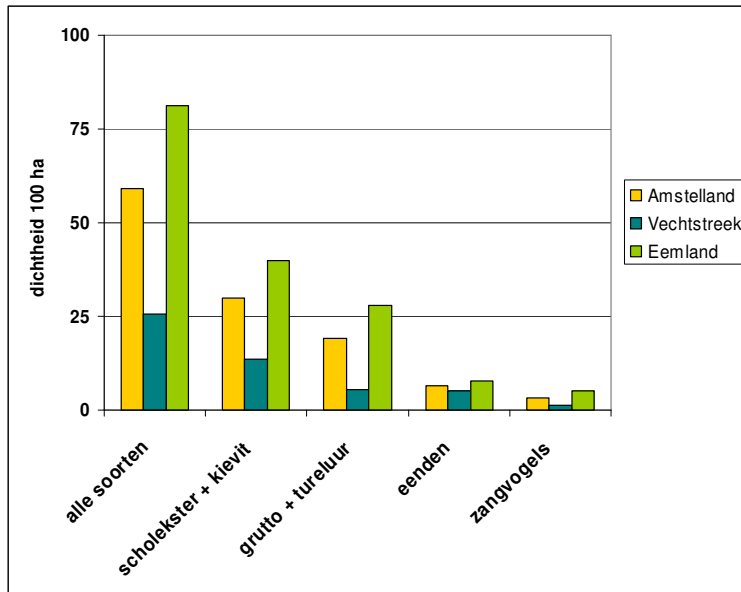
Tabel 1

Aantal broedparen (territoria) en dichtheid per 100 hectare grasland en bouwland van weidevogels in de regio Amstel, Gooi en Vecht in 2001-2007, en de dichtheden per deelgebied.

Soort	aantal	dichtheid per 100 ha	dichtheid per deelgebied		
			Amstelland	Vechtstreek	Eemland
Kievit	1634	17,1	23,0	11,4	37,5
Grutto	721	7,5	13,3	2,6	17,2
tureluur	417	4,4	5,8	2,9	10,9
scholekster	407	4,3	7,0	2,2	2,5
krakeend	339	3,5	4,0	3,2	3,9
kuifeend	141	1,5	1,2	1,7	2,5
graspieper	93	1,0	1,2	0,6	4,6
veldleeuwerik	81	0,8	1,4	0,5	-
slobeend	63	0,7	1,3	0,2	1,4
gele kwikstaart	44	0,5	0,8	0,2	0,7
zomertaling	7	< 0,1			
wintertaling	2				
watersnip	1				
visdief	1				
alle soorten	3952	41,3	59,0	25,6	81,1
kritische soorten	1913	20,0	29,0	11,9	41,1
Netto oppervlakte grasland en bouwland	9571		4031	5255	285

De gemiddelde broeddichtheid van alle weidevogelsoorten in de regio Amstel-, Gooi en Vechtstreek bedraagt ruim 40 paar per 100 hectare, die van de kritische soorten 20 paar per 100 hectare. Deze gemiddelde dichtheden zijn laag in vergelijking met de gegevens van de SAN-monitor 2006 in West-Nederland (Teunissen & Wymenga 2007). Bij dat onderzoek waren de gemiddelde dichtheden 70 respectievelijk 33 paar per 100 hectare. In de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek broedt ongeveer 6% van de totale broedpopulatie van weidevogels in Noord-Holland.

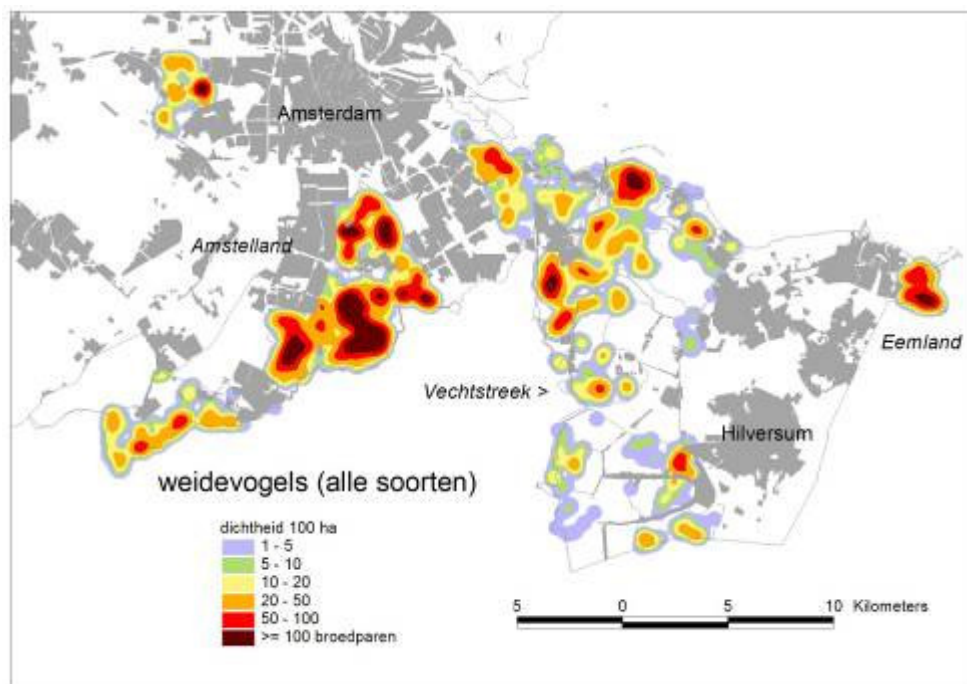
Er zijn grote verschillen in dichtheden tussen de drie deelgebieden, zie de figuur 2. Eemland kent verreweg de hoogste dichtheden, maar dat is berekend over een relatief kleine oppervlakte (285 hectare).

Figuur 2

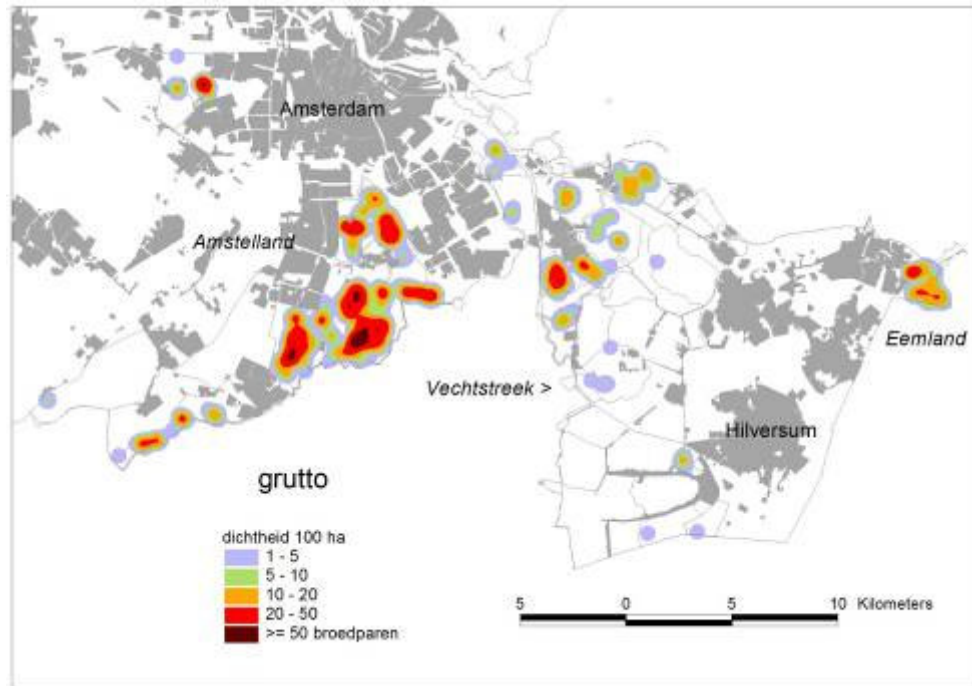
Dichtheden van alle soorten weidevogels totaal, scholekster + kievit, grutto + tureluur, eenden en zangvogels in de deelgebieden Amstelland, Vechtstreek en Eemland.

Interessanter zijn de verschillen tussen Amstelland en de Vechtstreek. In Amstelland broeden gemiddeld bijna 60 paar weidevogels per 100 hectare, in de Vechtstreek is dat ongeveer 26 paar. Een zelfde verschil zien we ook bij de gemiddelde dichtheden van scholekster plus kievit. Bij grutto plus tureluur is het verschil groter. Het meest uitgesproken verschil komt voor rekening van de grutto. Zie tabel 1. In Amstelland broeden gemiddeld ruim 13 paar grutto's per 100 hectare, in de Vechtstreek is dat minder dan 3 paar per 100 hectare.

Figuur 3 Dichtheid van weidevogels in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek

Amstelland en Eemland voldoen ruimschoots aan de landelijke criteria voor belangrijke weidevogelleefgebieden, zoals geformuleerd in het landelijk actieprogramma 'Een rijk weidevogellandschap' (De Graaf & Laporte 2006). Dit actieprogramma gaat uit van het inrichten van leefgebieden voor kritische weidevogelsoorten met een weidevogeldichtheid van minimaal 50 broedpaar per 100 hectare, waarvan minimaal 5 paar grutto's. De Vechtstreek voldoet hier niet aan. Dit beeld moet iets genuanceerd worden, want delen van de Vechtstreek voldoen wel aan de criteria. Figuur 3.3 geeft een ruimtelijk beeld van de weidevogeldichtheid in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek, figuur 4 dat van de grutto.

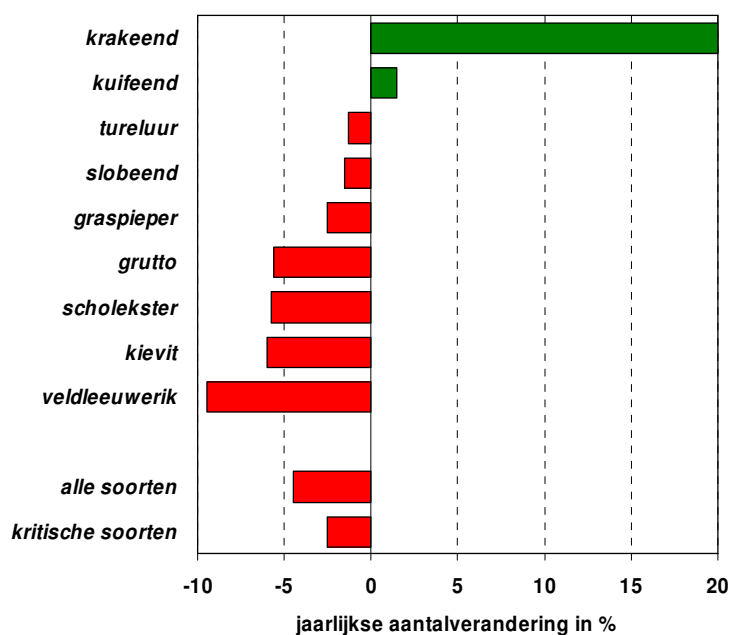
Figuur 4
Dichtheid van de grutto in de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek

De belangrijkste gebieden voor weidevogels van voldoende grootte zijn de Gooische Zomerkade in Eemland, de Aetsveldsche Polder en de Noordpolder in de Vechtstreek, de Duivendrechtsche Polders, de Middelpolder, de Bullewijker- en Holendrechtterpolder, Polder de Ronde Hoep en de Bovenkerkerpolder in Amstelland. Buiten de genoemde gebieden komen verspreid nog wat kleinere weidevogelkernen voor.

Alle genoemde gebieden herbergen ook minimaal 5 paar grutto's per 100 hectare en voldoen daarmee aan de criteria voor weidevogelleefgebieden voor kritische soorten. Rijke gruttogebieden met minimaal 20 paar per 100 hectare komen voornamelijk voor in Amstelland met als belangrijkste gebieden de Bovenkerkerpolder en Polder de Ronde Hoep. In deze beide polders broedt bijna de helft van alle grutto's in de totale regio! De Vechtstreek heeft maar weinig grutto's. Het enige gebied dat rijk is aan grutto's is de Aetsveldsche Polder.

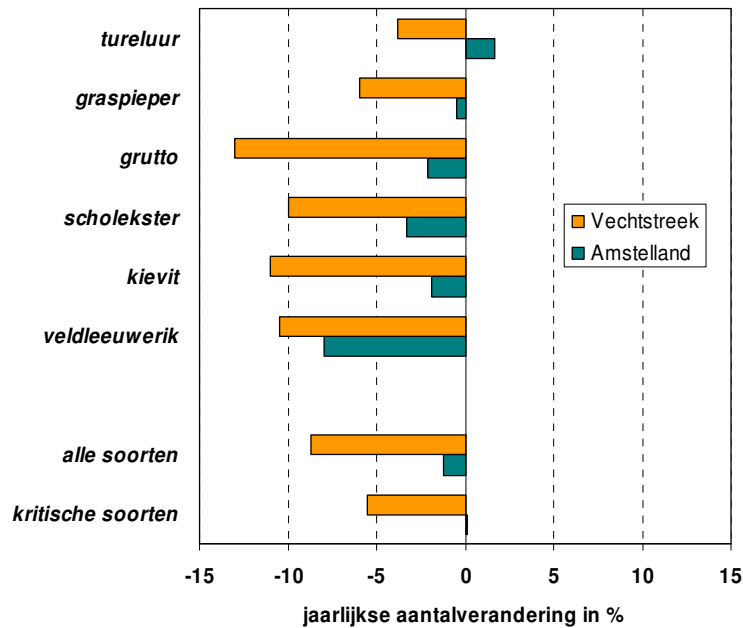
Trends

Omdat een groot oppervlak van de regio Amstel-, Gooi- en Vechtstreek eveneens is geïnventariseerd in de periode 1997-1998, is het mogelijk om de aantallen te vergelijken. Hierdoor krijgen we een indruk van de aantalsontwikkeling gedurende de laatste 8 tot 10 jaar. Van 9 soorten is de jaarlijkse procentuele verandering berekend en afgebeeld in figuur 5. Uit deze figuur blijkt onmiddellijk dat de ontwikkeling van de weidevogels in de regio zorgelijk is. Met uitzondering van de krakeend en de kuifeend, gaan alle weidevogelsoorten in aantal achteruit. De veldleeuwerik vertoont momenteel de grootste afname, gemiddeld bijna 10% per jaar. Ook grutto, scholekster en Kievit laten een snelle achteruitgang zien, gemiddeld 5 tot 6% per jaar.

Figuur 5

Gemiddelde jaarlijkse aantalverandering van negen soorten weidevogels, van het totaal aantal weidevogels en van de kritische soorten in Amstelland, de Vechtstreek en Eemland (berekend over circa 7.500 ha) tussen 1997-1998 en 2006-2007. De balken naar links betekenen een afname, die naar rechts een toename. Zie verder de tekst.

Figuur 6

Gemiddelde jaarlijkse aantalverandering van zes soorten weidevogels, van het totaal aantal weidevogels en van de kritische soorten in Amstelland en in de Vechtstreek tussen 1997-1998 en 2006-2007. De balken naar links betekenen een afname, die naar rechts een toename. Zie verder de tekst.

Net als bij de dichtheden van weidevogels zijn er grote verschillen in trends tussen Amstelland en de Vechtstreek. Zie figuur 3.6. De Vechtstreek laat een sterke afname zien, voor alle soorten bij elkaar opgeteld gemiddeld bijna 9% per jaar, voor de kritische soorten ruim 5% per jaar. In Amstelland is dat maar ruim 1% respectievelijk 0% per jaar. Deze cijfers worden enigszins geflatteerd door de sterke toename van de krakeend. In beide deelgebieden bedraagt deze rond de 20% per jaar!

Grutto, kievit, scholekster nemen in de Vechtstreek gemiddeld met 10% of meer per jaar af. Voor Amstelland liggen deze cijfers veel lager. Bij de tureluur is de trend in beide deelgebieden zelfs omgekeerd: een afname in de Vechtstreek en een toename in Amstelland.

Samenvattend kan worden gesteld dat het de weidevogelaantallen in Amstelland gemiddeld maar licht teruglopen en dat de jaarlijkse afnamepercentages zelfs iets lager zijn als in Laag Holland. (Van 't Veer en Scharringa 2007). Daarentegen zijn grote delen van de Vechtstreek letterlijk leeggelopen. Zelfs de grootste open weidevogelgebieden in de Vechtstreek, de Noordpolder beoosten Muiden, de Nieuwe Keverdijksche Polder en de Aetsveldsche Polder, hebben voor weidevogels sterk in betekenis ingeboet. De gruttokaart (figuur 3.4) spreekt wat dat betreft boekdelen, alleen het centrale deel van de Aetsveldsche Polder is nog een rijk gruttogebied met minimaal 20 paar per 100 hectare.

De sterke achteruitgang van de weidevogels in de Vechtstreek wordt in agrarische kringen vooral toegeschreven aan een sterke toename van predatie. Alhoewel dit zeker een rol speelt, is een andere belangrijkste factor zonder twijfel het beheer van de graslanden. De grutto bijvoorbeeld heeft voldoende oppervlakte aan laat gemaaid grasland nodig om jongen groot te brengen. Een quickscan van de luchtfotoatlas van

Noord-Holland (12 Provinciën, 2005) geeft aan dat grote delen van het grasland in de Vechtstreek voor eind mei wordt gemaaid. De Aetsveldsche Polder herbergt de enige gruttokern van betekenis in dit deelgebied en juist daar geeft de luchtfotoatlas aan dat er eind mei nog veel ongemaaide percelen zijn.

In het Noord-Hollandse deel van Eemland gaat het ook niet goed met de weidevogels. Vooral grutto en tureluur zijn de afgelopen 10 jaar in aantal teruggelopen, de grutto met gemiddeld ruim 7% en de tureluur met 3% per jaar, ondanks het feit dat een deel van het gebied weidevogelreservaat is.

Kees Scharringa en Ron van 't Veer

Literatuur

Provinciën, 2005. Luchtfoto-atlas van Noord-Holland. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Graaff, R. de & G. Laporte, 2006. Een rijk weidevogellandschap. WING-rapport 017, WING Proces Consultancy, Wageningen UR, Wageningen. 32 pag + bijlagen.

Teunissen, W.A. & E. Wymenga, 2007. Weidevogels in de San-gebieden in West-Nederland in 2006. Sovon-onderzoeksrapport 2007/01 , SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen, A&W rapport 929. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Van 't Veer, R & C.J.G. Scharringa, 2007. Weidevogelonderzoek Laag Holland 2006. Analyse en interpretatie van aangetroffen soorten, aantallen en dichtheden in 30.000 ha weidevogelgebied. Conceptrapportage. Landschap Noord-Holland, Castricum.

Bijlage

Hoeveel weidevogels broeden er in Noord-Holland?

Weidevogels staan momenteel volop in de belangstelling. Door een landelijke regiegroep is nieuw beleid ontwikkeld in het actieprogramma 'Een rijk weidevogellandschap'. (Laporte & de Graaf 2006). De uitvoering van het beleid is ondergebracht in het programma 'Investeringsbudget Landelijk Gebied' (ILG). Dit programma wordt uitgevoerd door de provincies. Naar aanleiding van vragen over de verdeling van weidevogels over de verschillende gebieden in Noord-Holland, was het nodig om na te gaan hoeveel weidevogels we nog hebben in onze provincie. De laatste aantalschattingen hadden betrekking op de periode 1999-2005.

De nieuwste schattingen (tabel 1) geven de stand van zaken weer rond 2006 en zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op tellingen van de Provinciale Natuurinventarisatie uit de jaren 2001-2007. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en de verschillende agrarische natuurverenigingen (SAN-weidevogelmonitor 2006) in Noord-Holland.

De basis voor de schattingen zijn gegevens van ruim 70.000 hectare cultuurland dat in de jaren 2001-2007 is geteld, waarvan circa 50.000 hectare in 2005-2007. Deze oppervlaktes komen ruwweg overeen met 40% respectievelijk 30% van de totale oppervlakte cultuurland in Noord-Holland.

Tabel 3.3: Aantalschattingen van de aantallen weidevogels in Noord-Holland rond 2006, de betrouwbaarheid van de schatting en het aandeel (in %) van de Nederlandse populatie dat in Noord-Holland broedt. In de kolom betrouwbaarheid is aangegeven welk deel van het geschatte aantal op tellingen berust, waarbij ○ = < 50%, ○○ = 50-75% en ○○○ = > 75%. De soorten in de lijst zijn gerangschikt naar aflopend aantal broedparen.

Soort	aantal broedparen		betrouwbaarheid	%NL
	min.	max.		
Kievit	21.000	25.000	○○	11
scholekster	10.000	12.000	○○	15
Grutto	10.000	11.000	○○○	18
tureluur	5.000	6.000	○○○	29
gele kwikstaart	3.500	6.000	○	14
krakeend	3.200	4.000	○○○	30
graspieper	3.000	4.000	○○	5
kuifeend	2.500	3.000	○○	17
veldleeuwrik	2.000	3.000	○	7
slobeend	1.500	2.000	○○○	30
zomertaling	100	150	○○	12
watersnip	60	80	○○○	5
wintertaling	25	50	○○○	1
kemphaan	20	30	○○	36

De kievit is nog steeds onze talrijkste weidevogel, gevolgd door scholekster en grutto. Hekkenluiters zijn watersnip, wintertaling en kemphaan. In vergelijking met de vorige aantalschattingen (Scharringa & Van 't Veer 2006) zijn de schattingen voor de meeste soorten niet of nauwelijks veranderd. De grootste veranderingen vinden we bij krakeend, gele kwikstaart en graspieper. De krakeend is opgerukt naar de zesde plaats in de lijst en

is daarmee inmiddels de op vijf na talrijkste weidevogel in Noord-Holland. Bij de gele kwikstaart zijn de aantallen naar boven, bij de graspieper wat naar beneden bijgesteld. Bij de grutto, kuifeend en zomertaling is de bovengrens van de schattingen naar beneden bijgesteld.

Bij de graspieper moet verder nog worden opgemerkt dat minstens de helft van de Noord-Hollandse broedpopulatie in de duinen en op kwelders broedt.

In 2006 zijn populatieschattingen gemaakt voor heel Nederland voor het jaar 2004. (Teunissen & Soldaat 2006). Deze aantalschattingen zijn voor sommige soorten, onder andere de kraakeend, door ons wat bijgesteld voor 2006 met de trends uit het NEM-weidevogelmeernet. Aan de hand van deze bewerkte aantalschattingen is aan te geven welk aandeel van de Nederlandse populaties in Noord-Holland broedt.

Onze provincie is vooral belangrijk voor kemmaan (broedende kemmaanen, $\pm 36\%$), slobeend, kraakeend en tureluur ($\pm 30\%$). Daarnaast heeft Noord-Holland ook een grote verantwoordelijkheid voor grutto, kuifeend, scholekster en gele kwikstaart. Friesland is nog steeds de belangrijkste weidevogelprovincie van ons land, maar Noord-Holland is een goede tweede.
